

հայ վաճառականներէն դրեթէ ո՛չ ոք՝ մինչև 1870՝ յատկապէս նախակրթուած էր վաճառական սկզբանց տեսականին ալ մէջ, բայց ՚ի Կարապետ Իւթիւճեանէ, որ 1848ին Խ. Պ. Մխաթեանի և Տօքթ. Միքայէլ Խօրասանճեանի հետ Փարիզ երթալով՝ պարապեցաւ քանի մը տարի վաճառական ուսումներու էջօլ տը Բօմէրսի մէջ, բայց երբ դարձաւ Կ. Պոլիս՝ տուաւ ինքզինքն իր նախասիրած գրական և լրագրական անձուկ ասպարէզին: Էջօլ տը Բօմէրսի մէջ վաճառականութեան ճիշդով առնին նաև Յովակիմ Նէվրուզեան և Տիգրան Եռսուֆեան, որք բաւական ատեն Կ. Պոլիսի մէջ ըրին գործնական վաճառականութիւն և սեղանաւորութիւն: Ասոնցմէ շատ ետքը՝ Շամտանճեան Գրիգոր Խան՝ ուսաւ Եւրոպայի մէջ կանոնաւոր վաճառականութեան տեսականը, և հիմը դրաւ ի Կ. Պոլիս, իր եղբարց հետ, այն կանոնաւոր առեւտրական տունին, որ կը շարունակէցարդ մէթոտեալ դրութեամբ:

Թուրքահայոց վաճառականութեան դպրոցն եղած է միշտ՝ Թուրքիայի, մանաւանդ Կ. Պոլիսի, առեւտրատեանն՝ իր բաւիղ շուկայովն և հինաւորց խաներով, ուր 15—18 տարեկան պատանիներ կըսպասարկեն ուկաշակերտեն վաճառական գերծերու՝ հատոր (թօփ) շարելով, քահուիշարութեամբ, գրագրութեամբ, մաքսատունէն վաճառք հանելով և ամէն երկրորդական գործերու միջամուխ ըլլալով: Հին ատեններ՝ ժամացոյցի վաճառողի աշկերտ մը՝ պէտք էր անպատճառ ի՛ր իսկ ձեռքով ժամացոյց մը ամբողջապէս նորաշինել, որպէս զի շնննայի արուեստապետներու վկայութեամբ վարպետ ելնէր: Նոյնպէս ոսկերչութեան և այլ կարեւոր ձեռնարուեստից աշկերտները:

Այս ամէնուն, ինչպէս և մանիփաթուրայի տեսակներ պատրաստելու մէջ՝ մեծ դերակատարներն եղած են